

Bernardeta Iwańska-Cieślik, *Biblioteka kapituły katedralnej we Włocławku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2013, ss. 396.

Miłośnicy historii książki i bibliotek oraz dziejów Kościoła katolickiego w Polsce z pewnością nie odmówią sobie przyjemności prześledzenia wartościowej i zajmującej publikacji autorstwa Bernardety Iwańskiej-Cieślik. Badaczka w niezwykle wnikliwy sposób przedstawiła dzieje Biblioteki kapituły katedralnej we Włocławku w latach 1437–1950. Autorka doceniła rolę, jaką kapituły katedralne odgrywały w kształtowaniu kultury umysłowej Kościoła w Polsce. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że polskie biblioteki kapituł katedralnych zaczęły powstawać już na przełomie X i XI w., tym samym należą do najstarszych skarbnic wiedzy i dostarczają współczesnym badaczom niezwykle cennych informacji.

We wstępie swojej monografii badaczka wskazała, że tak wartościowa placówka naukowa do tej pory nie posiadała kompleksowego opracowania, chociaż księgozbiór kapituły włocławskiej był poddawany badaniom w przeszłości. Czynie to między innymi: ks. Stanisław Chodyński, ks. Michał Morawski, ks. Jan Adamecki, ks. Kazimierz Rulka i ks. Stanisław Librowski. Ich badania i publikacje miały charakter cząstkowy i nie wyczerpywały tematyki. Natomiast B. Iwańska-Cieślik postawiła sobie bardzo ambitny cel, zaprezentować systemowy obraz biblioteki kapituły katedralnej we Włocławku. Jej głównym dążeniem było zarówno przybliżenie czytelnikowi ciekawej historii i organizacji włocławskiej skarbnicy, jak i ukazanie losów samego księgozbioru tejże placówki.

Analizując rozległy materiał badawczy, B. Iwańska-Cieślik posiłkowała się kilkoma metodami (historyczno-opisową, bibliograficzną, badań proweniencyjnych oraz statystyczną), dzięki którym dokonała całościowego opracowania dziejów biblioteki od chwili powstania do 1950 r., czyli do momentu przekazania jej zbiorów do Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku.

Konstrukcję książki oparto na czterech rozdziałach. W pierwszym z nich autorka przybliżyła organizację korporacyjną, jaką była kapituła katedralna, „począwszy od jej powstania, składu osobowego, uposażenia, członkostwa, praw i obowiązków, skończywszy na roli odgrywanej przez kapitułę w stosunku do świątyni katedralnej” (s. 23).

W kolejnym rozdziale badaczka skoncentrowała się na zaprezentowaniu, trzeba tu dodać, że w sposób bardzo wnikliwy i szczegółowy, dziejów biblioteki

kapituły katedralnej we Włocławku. Prezentację rozpoczyna część opisująca genezę i rozwój biblioteki, następnie czytelnik może zapoznać się z ówczesnym sprzętem bibliotecznym oraz opiekunami zbiorów katedralnych. Szczególnie okazały jest podrozdział opisujący źródła zasilania księgozbioru, którymi w dużym stopniu były różnego rodzaju dary, na drugim miejscu dopiero znalazły się zakupy. W dalszej części przybliżono materiał *stricte* biblioteczny, a mianowicie wszelkiego rodzaju spisy ksiąg (m.in. inwentarze katedralne i katalogi biblioteki kapitulnej), w których dokonywano rejestracji zgromadzonego materiału bibliotecznego. Na uznanie zasługuje również ostatni podrozdział tej części, zatytułowany *Ochrona i konserwacja księgozbioru katedralnego*, albowiem nie zawsze badacze przywiązują należną wagę do zabiegów konserwatorskich i często pomijają ten etap prac. Autorka nie tylko ich nie zlekceważyła, ale szczegółowo wyjaśniła, w jakim zakresie i co wymagało odpowiednich uzupełnień i naprawy.

Zdecydowanie najbardziej obszerny jest rozdział trzeci recenzowanej pracy poświęcony w całości księgozbiorowi biblioteki katedralnej. Najogólniej mówiąc, B. Iwańska-Cieślik przeanalizowała ów zasób z niezwykłą starannością i dokładnością zarówno od strony formalnej, jak i treściowej. W osobnych podrozdziałach umieściła opisy rękopisów, inkunabułów oraz pozostałych druków XVI–XIX-wiecznych, prezentując bardzo szczegółowe informacje o nich. Prześledziła stan liczbowy w poszczególnych katalogach, miejsce i chronologię wydania oraz język, w jakim zostały napisane dokumenty. Dodatkowo także zbadała rodzaj opraw oraz materiały pisarskie, jakich ówczasie używano. Czwarty i zarazem ostatni podrozdział podaje czytelnikowi szczegółową informację o tematyce prezentowanego księgozbioru, włącznie z dokładnym stanem liczbowym, aby „unaocznic czytającemu wielkość poszczególnych działów” (s. 24). Autorka zauważyła, że zakres tematyczny prezentowanego księgozbioru był zbliżony do innych bibliotek kapitulnych, choć jego wielkość nie była zbyt imponująca w porównaniu z bibliotekami w takich ośrodkach, jak Poznań, Wrocław czy Gniezno.

Na zakończenie autorka przedstawiała użytkowników omawianego księgozbioru, którymi byli najczęściej członkowie kapituły włocławskiej oraz osoby bezpośrednio związane z katedrą. Warto odnotować, że nie zachowały się żadne rejestry wypożyczeń czy nawet odwiedzin biblioteki kapitulnej, mimo to można odnaleźć informacje na temat czytelników spoza kręgu kapituły włocławskiej. Jednymi z bardziej znanych użytkowników tej ksiąźnicy byli Józef Andrzej Załuski, Tadeusz Czacki czy Kazimierz Piekarski.

Niewątpliwym atutem recenzowanej książki jest bardzo obszerna baza bibliograficzna. Składają się na nią zarówno źródła rękopiśmienne i drukowane, bibliografie, inwentarze, katalogi, encyklopedie, słowniki, informatory oraz wyjątkowo liczny wykaz opracowań (około 350 pozycji). Ten bogaty warsztat naukowy autorki wpływa na niezwykle szczegółowy, niekiedy wręcz drobiazgowy opis faktów. Z drugiej strony pozwoliło to w pełni zrealizować

zadanie naukowego i kompletnego opracowania tej ważnej dla dziejów książki biblioteki. Otrzymujemy zatem wiele odpowiedzi na następujące kwestie bibliologiczne: w jakim celu powstał księgozbiór biblioteki kapituły katedralnej we Włocławku, jakie były sposoby jego pomnażania, gdzie przechowywano książki, kto był opiekunem księgozbioru, w jakim stopniu został opracowany, jaka była jego zawartość formalno-treściowa oraz czy był wykorzystywany przez otaczającą go społeczność.

W studium książki niezwykle pomocnym elementem jest dołączony indeks osobowy i dość obszerne streszczenie w języku angielskim. Dobrym pomysłem Wydawnictwa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy było zamieszczenie żywej paginy, dzięki której czytelnik lepiej orientuje się w liczącej 396 stron monografii. Okładka książki (nieco ascetyczna) dobrze wprowadza w nastrój tematu i starej biblioteki, długo oczekującej na badacza, który zwróciłby na nią uwagę.

Konkludując, należy stwierdzić, że pierwsze wydawnictwo zwarte Bernardy Iwańskiej-Cieślik zasługuje na szczególną uwagę osób zainteresowanych historią książki w ogóle, a w szczególności pasjonatom historiografii bibliotek kościelnych. Autorka bowiem dokonała cennego uzupełnienia opisu dziejów biblioteki kapituły katedralnej we Włocławku, opisując bardzo wnikliwie cały gromadzony przez przeszło pół tysiąclecia księgozbiór. Z jej badań wynika, że ów zasób biblioteczny był wynikiem zainteresowań i potrzeb intelektualnych prałatów i kanoników. Wśród nich ważną rolę odegrał kolekcjoner i opiekun księgozbioru ks. Stanisław Chodyński. Być może w przyszłości autorka pokusi się jeszcze o opracowanie katalogu druków zachowanych tej księżnicy, gdyż wówczas byłby to skończony obraz dziejów biblioteki, która jest cennym księgozbiorem nie tylko Kujaw, ale także Pomorza i nawet ziemi kaliskiej. Warto w tym miejscu przypomnieć, że diecezja włocławska, która była jedną z pierwszych diecezji Kościoła rzymskokatolickiego na ziemiach polskich, ustanowiona została już w XII w. Do XIX w. nazywana była diecezją kujawską lub kujawsko-pomorską, zaś w latach 1818–1925 jej tradycje przejęła diecezja kujawsko-kaliska.

Joanna Gomoliszek

Wydział Administracji i Nauk Społecznych
Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy